

UDK 27-462-48-058.34/058.38(497.5)
Primljeno: 26. 3. 2014.
Prihvaćeno: 9. 7. 2014.
Pregledni članak

HRVATSKI PRIMJERI OPREDJELJENJA ZA SIROMAŠNE: SOCIJALNI PASTORAL

Nikola VRANJEŠ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Teologija u Rijeci – Područni studij
Omladinska 1, 51 000 Rijeka
nickvranjes@yahoo.com

Sažetak

Socijalni pastoral za Crkvu bi uvijek trebao biti paradigma vremena. Papa Franjo u tome je pogledu Crkvi danas poseban primjer i poticaj. Crkva u Hrvatskoj na više načina pokušava odgovoriti na zahtjeve socijalnog pastoralala. Na raznim crkvenim razinama, počevši od Hrvatske biskupske konferencije do župnih zajednica, ostvaruju se brojni pothvati u koje su uključena djela socijalnog pastoralala. Taj, kao i svi ostali segmenti crkvenog djelovanja, uvijek su potrebni unapređenja. No, važno je sagledati i ono što je učinjeno i ono što se danas čini kako bi bilo bolje vrednovano i još više iskorišteno u smislu poticaja i nadahnuća za daljnje djelovanje. U ovom radu, bez namjere iscrpnog pregleda, upravo se na takav način pristupa tematici socijalnog pastoralala. Cilj nam je u teološko-pastoralnom smislu proučiti neke važnije primjere, kao i neke istaknutije modele i načine ostvarivanja socijalnog pastoralala u Hrvatskoj danas. K tomu, željeli bismo ukazati na bitne dimenzije socijalnog zalaganja Crkve kroz koje je vidljiva širina i bogatstvo njezina angažmana oko potreba najsiromašnijih i najugroženijih.

Ključne riječi: Crkva, socijalni pastoral, siromaštvo, župa, primjer, poticaj.

Uvod

Kršćanin u služenju drugima uzdiže vlastito biće do najvišeg stupnja.¹ Služenje siromašnima i najpotrebnijima stoga je vrhunsko očitovanje kršćanske ljubavi, upravo po uzoru na Isusa. Upravo je Isusovo djelovanje takvom kršćanskom

¹ Usp. FRANJO, *Lumen fidei – Svjetlo vjere. Enciklika o vjeri* (29.VI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 22.

služenju temeljna motivacija. Krist je kroz svoja djela, osobito prema najsiromašnijima, potvrđivao svoje riječi i svjedočio o svojem identitetu.² Slično njemu, i kršćani su pozvani služenje najsiromašnijima usvojiti kao temeljnu zadaću vlastita života.

To služenje tiče se i osobne i zajedničarske razine djelovanja. Socijalni pastoral predstavlja posebno i bremenito područje služenja koje se tiče i mentaliteta i prakse, ali u prvom redu iskustva i načina shvaćanja kršćanske vjere i duhovnosti. Utemeljen je na istini da vjera uvijek treba biti djelatna vjera, tj. vjera koja mijenja život nabolje uzdižući ga prema Bogu. Služiti uzdižući vlastiti život prema Bogu i pomažući drugima u svakom pogledu na tome istom putu smisao je socijalnog pastoralala. On je, dakle, djelo vjere Crkve.

Ako bismo se zapitali o specifičnijem određenju socijalnog pastoralala,³ mogli bismo reći da on podrazumijeva onu dimenziju djelovanja Crkve kroz koju se crkveno poslanje na poseban način konkretizira na socijalnom području te se tako aktualizira socijalna dimenzija kršćanstva. »Crkva je pozvana upravo kroz ovaj vid svoga djelovanja ostvarivati onu osjetljivost za potrebe konkretnih ljudi (a posebno siromašnih i zanemarenih) koju je Isus toliko isticao u vlastitom djelovanju. Zato je danas paradigma *socijalni pastoral* postala jednom od najvažnijih s obzirom na pastoral kao takav.«⁴ Jedna od ključnih pretpostavka za socijalni pastoral jest poznavanje i aktualizacija socijalnog nauka Crkve.⁵

1. Područja socijalnog pastoralala

Kako bi se uvidio opseg i širina značenja pojma *socijalni pastoral*, a u skladu s tim i značenje primjera i dimenzija djelovanja koje navodimo u ovom radu, važno je uočiti činjenicu da se taj pojam ne odnosi samo na konkretno karitativno djelovanje s kojim ga se često poistovjećuje, već da je riječ o pojmu s puno širim i opsežnijim značenjem. Možemo reći da se socijalni pastoral odnosi na nastojanje Crkve oko djelovanja u smislu drukčijeg pastoralnog i društvenog mentaliteta i prakse koji će u svakom pogledu odgovarati istinskom i cjelovitom dobru ljudske osobe. Polazeći s te pozicije, postaje jasnim

² Usp. Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve*, Zagreb, 2013., 111.

³ O značenju i važnosti socijalnog pastoralala više vidi u: Josip BALOBAN, *Temeljne značajke socijalnog pastoralala*, u: Franjo E. HOŠKO (ur.), *Zbornik Milana Šimunovića. Djelatna Crkva*, Zagreb – Rijeka, 2008., 65–85; Nikola VRANJEŠ, *Izazovi socijalnog pastoralala na području javnosti*, u: *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.) 2, 457–461.

⁴ Nikola VRANJEŠ, *Izazovi socijalnog pastoralala na području javnosti*, 458.

⁵ Usp. PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2005., br. 524–527 (dalje: KSNC).

da u područja socijalnog pastoralala ulazi i konkretno karitativno djelovanje, koje ga najčešće čini prepoznatljivim u crkvenoj i društvenoj javnosti, ali da u njega ulazi i stvarnost evangelizacije društvenih zbilja svijeta. Upravo je ovo posljednje važno područje socijalnog pastoralala, kao što to ističe i *Kompendij socijalnog nauka Crkve*: »Socijalni je pastoral izraz službe socijalne evangelizacije, usmjerene rasvjetljavanju, poticanju i pomaganju cjelovitoga promicanja čovjeka preko prakse kršćanskoga oslobođenja u njegovoj zemaljskoj i transcendentnoj perspektivi. Crkva živi i djeluje u povijesti, međusobno djelujući s društvom i kulturom svojega vremena, kako bi ispunila svoje poslanje da svim ljudima prenese novost kršćanskoga navještaja, u konkretnosti njihovih poteškoća, borba i izazova, tako da ih vjera prosvjetli kako bi u istini mogli shvatiti 'da otvoriti se Kristovoj ljubavi zaista znači osloboditi se'. Socijalni je pastoral živi i konkretni izraz Crkve potpuno svjesne vlastita poslanja evangelizacije društvenih, gospodarskih, kulturnih i političkih zbilja svijeta.«⁶

Jasno je, dakle, da je socijalni pastoral vrlo široko i bremenito područje crkvenog djelovanja koje se na direktan način tiče evangelizacije društva i kulture. Iz te pozicije postaje shvatljivim da je u njegovu središtu čovjek i njegovo oslobođenje u duhovnom, materijalnom i vrijednosnom smislu, čemu treba pridonijeti evangelizacija zbiljâ svijeta.⁷ Na taj način socijalni pastoral promiče puno ljudsko dostojanstvo i na temelju socijalnog nauka Crkve pridonosi ostvarenju čovjekova života u potpunom smislu, dakle, i u odnosu na vremenitu i u odnosu na vječnu dimenziju postojanja,⁸ što je jedna od temeljnih značajka crkvenoga socijalnog zalaganja.

2. Osobni apostolat i socijalni pastoral

Budući da je ovaj rad određen upućivanjem na primjere socijalnog pastoralala u Hrvatskoj danas, pokušat ćemo usustaviti tematiku i prikazati je vezano uz različite razine i staleže crkvenog djelovanja jer se takav pristup čini pri-

⁶ KSNC, br. 524.

⁷ Usp. Josip BALOBAN, Temeljne značajke socijalnog pastoralala, 76–83.

⁸ Josip BALOBAN, Temeljne značajke socijalnog pastoralala, 78: »Upravo *Kompendij socijalnog nauka Crkve* u br. 524 polazi od toga da socijalni pastoral kao socijalna evangelizacija načelno i trajno, u teoriji i praksi, mora biti crkveno djelovanje, odnosno služenje, koje pojedince i skupine – kako u Crkvi tako i u društvu – ponajprije inspirira za, a potom istodobno i pomaže u promicanju čovjeka u njegovoj zemaljskoj ukorijenjenosti, ali i u transcendentnoj usmjerenosti. Tako su čovjekova zemaljska i transcendentna perspektiva, zapravo, dvije strane jedne te iste medalje, koja se zove čovjek i koja potječe iz transcendentne prošlosti, te se nakon ovozemaljskog bivovanja vraća u transcendentnu, odnosno apsolutnu budućnost...«

lično korisnim i nudi mogućnost preglednijeg praćenja područja djelovanja o kojemu je riječ. Valja istaknuti da se u tom pogledu najprije trebamo zaustaviti na razini osobnog apostolata. Naime, iako je djelovanje kršćana kao pojedinaca uvijek uklopljeno u djelovanje zajednice Crkve koje su dio, važno je istaknuti i osobnu i najčešće neformalnu razinu djelovanja na kojoj se ostvaruju brojna djela socijalnog pastoralna, osobito ona specifično karitativnog tipa. Osobni apostolat, koji Crkva snažno ističe i podržava,⁹ u ovome je pogledu, dakle, od neprocjenjive važnosti. Taj vid apostolata pomaže ostvarivanju one, u određenom smislu, krajnje i najkonkretnije kapilarne dimenzije djelovanja pomoću koje crkveno poslanje ulazi u najrazličitije zbilje svijeta. K tomu, osobni apostolat svima omogućuje iskazivanje nekog oblika brige za siromašne, na što posebno upozorava papa Franjo.¹⁰ Osobni apostolat osobito je važan i u evangelizaciji socijalnog područja.¹¹ Taj oblik apostolata, posebno u pogledu socijalnog pastoralna, na vrlo prikladan način omogućuje ostvarivanje onoga Isusova načela o skrovitom načinu pomoći: »Ti naprotiv, kada daješ milostinju – neka ti ne zna ljevica što čini desnica, da tvoja milostinja bude u skrovitosti. I Otac tvoj koji vidi u skrovitosti, uzvratit će ti!« (Mt 6,3-4).

⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (18. XI. 1965.), br. 16, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: AA): »Apostolat koji mora provoditi svaki pojedinac i koji obilato izvire iz pravoga kršćanskog života (usp. Iv 4,14) ishodište je i uvjet svakog apostolata laika, pa tako i onoga udruženog, te ga ništa ne može nadomjestiti. Svi su laici bilo kojega položaja – pa makar i ne imali prilike ili mogućnosti udruženog djelovanja – pozvani i obvezani na takav pojedinačni apostolat, koji je uvijek i posvuda plodan, a u nekim okolnostima i jedino prikladan i moguć.« Upravo je, pozivajući se na taj koncilski tekst, osobni oblik apostolata, u povezanosti sa zajedničarskom dimenzijom Crkve, posebno istaknuo Ivan Pavao II. u dokumentu o pozivu i poslanju vjernika laika. Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Zagreb, 1990., br. 28.

¹⁰ Papa Franjo u tome pogledu u svojoj apostolskoj pobudnici *Radost evanđelja* ističe: »Nitko ne bi smio reći da se ne može približiti siromasima jer mu to ne dopuštaju obveze koje uvjetuju njegov način života. To je česta izlika u akademskim, poduzetničkim i profesionalnim, pa čak i u crkvenim krugovima. Premda se može općenito reći da je osnovni poziv i poslanje vjernika laika nastojanje da razne zemaljske stvarnosti i sve ljudske djelatnosti budu preobražene evanđeljem, nitko se ne smije držati izuzetim od brige za siromašne i za socijalnu pravdu: »Duhovno obraćenje, snažna ljubav prema Bogu i bližnjemu, revnovanje za pravednost i mir, evanđeoski osjećaj za siromahe i siromaštvo nešto je što se traži od svih«, FRANJO, *Evangeliu gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 201.

¹¹ Usp. AA, br. 16: »Suradujući kao građani ovog svijeta u svemu što se tiče izgradnje i vođenja vremenitog poretka, laici trebaju u obiteljskom, stručnom, kulturalnom i društvenom životu tragati za višim razlozima djelovanja u svjetlu vjere; u danoj prigodi oni trebaju te razloge otkrivati drugima, svjesni da tako postaju suradnicima Boga stvoritelja, otkupitelja i posvetitelja i da ga tako slave.«

Možemo istaknuti da se socijalni pastoral u našoj domovini danas ostvaruje ponajprije u obliku konkretnog pomaganja bližnjima na osobnoj, najčešće neformalnoj i često skrovitoj razini. Može se u određenom smislu reći da tolika djela socijalnog zalaganja kršćana na osobnoj razini nikada niti neće biti poznata široj javnosti. U tome pogledu toliki članovi Crkve u Hrvatskoj djeluju vrlo zauzeto i plodonosno i na planu osobnog kršćanskog zalaganja, ali i u okviru svojih obitelji, u okviru župnih i drugih zajednica u Crkvi.

Pored različitih karitativnih djela pomoći koja se ostvaruju na razini osobnog zalaganja tolikih kršćana u Hrvatskoj, u odnosu na razinu evangelizacije zbilja svijeta kroz osobno zalaganje, posebno s obzirom na dimenzije navještaja, pouke i evangelizacije, svakako je važno istaknuti tolika homiletska i druga propovjednička nastojanja naših nad/biskupa i prezbitera. Ne smije se zaboravljati da upravo po živoj riječi pastira Crkve socijalna dimenzija kršćanskog zalaganja biva posebno aktualizirana i u crkvenoj, ali i u široj društvenoj javnosti. K tomu, važan osobni doprinos razvitku socijalnog pastoralna na razini osobnog zalaganja daju teolozi i formirani katolički intelektualci šireći svijest o važnosti pomaganja bližnjima te o promjeni društvenih uvjeta i struktura nabolje u tome i u svakome drugom pogledu, kao i u tumačenju doprinosa Crkve i njezina nauka u socijalnim pitanjima.

3. Na župnoj razini

Župna razina djelovanja i u pogledu socijalnog pastoralna jedna je od najznačajnijih razina. Crkva je u župi prisutna na najkonkretniji način pa se i njezino socijalno zalaganje na toj razini posebno zamjećuje. Danas možemo ustvrditi da se župne zajednice u prosjeku nalaze u povoljnijim prilikama za djelovanje na socijalnom području nego što je to bilo prije npr. nekoliko desetljeća. Župne zajednice u smislu socijalnog pastoralna djeluju osobito pomoću župnih Caritasa, tj. *župnih karitativnih skupina*. No, ne smije se zaboraviti ni djelovanje drugih župnih skupina i brojnih volontera koji ostvaruju brojna djela pomaganja i skrbi za različite osobe koje su u različitim potrebama. U tome pogledu treba istaknuti brojne pothvate župnih skupina mladih i članova »živih vjerničkih krugova«, tj. manjih zajednica unutar župa.¹²

¹² U tome pogledu valja istaknuti činjenicu da hrvatski biskupi upravo u djelovanju takvih oblika okupljanja vjernika u župama vide jedno od najprikladnijih sredstava evangelizacije i to u pogledu najvažnijih pitanja ljudskog života i društva. U tome smislu u dokumentu o laikatu ističu važnost *zajednice obitelji* u župi. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Zagreb, 2012., br. 120.

Pored zajedničarske razine djelovanja upravo se u župama najčešće ostvaruju brojna djela osobnoga socijalnog zalaganja kršćana na različitim područjima. U tome smislu treba istaknuti vrijednost tolikih bilo karitativnih bilo drugih socijalnih oblika angažmana i pomoći koje ostvaruju župnici, župni vikari, župni suradnici i drugi vjernici laici. Kroz ta, najčešće neprijetna i neformalna djela ostvaruje se važan doprinos socijalnom pastoralu na najkonkretnijoj crkvenoj i društvenoj razini djelovanja.

4. Na biskupijskoj i nacionalnoj razini

Govoriti o primjerima ostvarivanja socijalnog pastoralu i brige za siromašne, među ostalim, znači i ukazati na one strukture Crkve koje djeluju u tome pogledu, pored onoga što čine toliki vjernici na osobnoj razini i na razini župa, te u povezanosti u manje i često neformalnije skupine. U tome smislu ističu se *Hrvatski Caritas*, kao i *Caritas* na razinama pojedinih nad/biskupija. Te ustanove djeluju i organizacijski i koordinativno prepoznatljivo po svojim akcijama i pothvatima preko kojih su poznate i u široj javnosti,¹³ ali preko kojih nastoje povezivati karitativno djelovanje na razini cijele zemlje, počevši od župne do nacionalne razine. *Caritas* je u pojedinim nad/biskupijama razvio bogatu aktivnost, iako je danas u određenom smislu situacija bitno drukčija nego za vrijeme Domovinskog rata, kada je djelovanje *Caritasa* i na nacionalnoj, ali i na biskupijskoj razini bilo puno obuhvatnije i zamjetnije. No, na razini većine nad/biskupija *Caritas* kao organizirana struktura Crkve i danas je prepoznatljiv po mnogim svojim pothvatima i akcijama. Tu se može istaknuti osnutak i djelovanje pučkih kuhinja u nekim gradovima, briga za žrtve nasilja u obitelji, za nezbrinutu djecu, za starije i nemoćne preko djelovanja domova za takve osobe, materijalna pomoć siromašnima, savjetodavna pomoć, organiziranje različitih tečajeva, stipendiranje siromašnih studenata i dr.¹⁴

K tomu, ne smije se zaboraviti djelovanje Komisije *Iustitia et pax* i *Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve* Hrvatske biskupske konferencije. Te dvije ustanove osobito su važne na nacionalnoj razini zbog ukazivanja na važna društvena pitanja i na doprinos kršćanskoga vrijednosnog sustava u odnosu na bitna područja za život i djelovanje ljudi u našem društvu. Valja istaknuti

¹³ Možemo u ovom smislu kao primjer istaknuti akciju Hrvatskog *Caritasa* *Za tisuću radosti* u božićno vrijeme.

¹⁴ Opširnije o djelovanju i pojedinim pothvatima *Caritasa* u Hrvatskoj više vidi u: Milan ŠPEHAR, *Caritas*, u: Pero ARARČIĆ (ur.), »Jeremija, što vidiš?« (Jr 24,3). *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Đakovo, 2001., 375–383.

da i brojne druge ustanove djeluju na sličan način u našoj crkvenoj i društvenoj javnosti. U tome pogledu treba prepoznati i djelovanje Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i njegove Katedre za socijalni nauk Crkve (a s njime i djelovanje Teologije u Rijeci), kao i djelovanje katoličkih bogoslovnih fakulteta u Splitu i Đakovu i brojnih drugih ustanova koje vlastitim teološko-znanstvenim doprinosom čine puno u promicanju socijalne osjetljivosti kršćana u društvu.

Ovdje treba istaknuti i doprinos katoličkih tiskovina poput *Glasa Koncila*, *Kane*¹⁵ i ostalih, kao i katoličkih obavijesnih sredstava poput *Hrvatskog Katoličkog radija*, *Radija Marije*, *Informativne katoličke agencije* i drugih, koji svojim djelovanjem ukazuju na potrebe siromašnih, ali i na djela socijalnog pastoralara. Slično čine katolički mediji i na nad/biskupijskim i drugim razinama. Valja, k tomu, istaknuti i katoličke izdavačke kuće (Kršćansku sadašnjost, Glas Koncila i dr.) te druge centre koje osobito izdavanjem knjiga pridonose širenju svijesti o važnosti socijalnog pastoralara i o konkretnim pothvatima kroz koje se ostvaruje.

5. Redovničke zajednice

Poseban doprinos u ostvarivanju i razvijanju socijalnog pastoralara daju redovničke zajednice i njihovi svjetovni redovi. Kao što ćemo vidjeti, danas se među najprepoznatljivijim oblicima crkvenog služenja u tome pogledu razvijaju upravo oni oblici nastali u njihovu okrilju. I u tim oblicima okupljanja i djelovanja važan je osobni apostolat, kao i apostolat zajednice. Na razini osobnog apostolata mnogi redovnici i redovnice, često nepoznati široj javnosti, izuzetno aktivno djeluju u svojim sredinama upravo u smislu razvijanja socijalnog pastoralara, a osobito komponente karitativnog djelovanja. Dovoljno se ovdje prisjetiti primjera p. Antuna Cveka u Zagrebu, kao i tolikih drugih, od kojih ćemo neke u ovome radu posebno izdvojiti.

5.1. Neki primjeri redovničkog zalaganja na socijalnom području

Ovdje nije moguće obraditi sve primjere redovničkog zalaganja u socijalnom pastoralu. U ovome dijelu rada izdvojiti ćemo neke od njih, a o nekim drugim segmentima redovničkog socijalnog zalaganja također se govori u drugim dijelovima rada, budući da su direktno povezani s djelovanjem nekih

¹⁵ *Kana* je prepoznatljiva, među ostalim, po tome što sustavno prati socijalnu situaciju u Hrvatskoj. O temama iz područja socijalnog pastoralara u toj reviji pišu renomirani hrvatski teolozi i katolički intelektualci.

drugih crkvenih subjekata. Jedan od istaknutijih primjera djelovanja u ovome pogledu jest djelovanje sestara *Misionarki ljubavi bl. Majke Terezije* u Zagrebu.¹⁶ One djeluju u sklopu svojeg samostana u okviru kojega imaju pučku kuhinju u kojoj se hrane brojni siromasi, kao i prihvatilište za beskućnike. Pored sestara, u aktivnostima brige za siromahe i potrebite djeluju i brojni volonteri. Na taj način sestre nastavljaju i u našoj domovini tradiciju brige za najsiromašnije po uzoru na svoju blaženu utemeljiteljicu.

Sličan primjer djelovanja u Rijeci prepoznaje se u djelovanju *Sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*. Između ostalih svojih aktivnosti, Sestre milosrdnice prepoznatljive su i po svojem karitativnom djelovanju, osobito prema siromašnima i najpotrebnijima. Upravo je to sastavni i prepoznatljivi dio duhovne baštine njihova svetog utemeljitelja. Na tome tragu otvorena je u Rijeci Kuća utočišta za siromahe i beskućnike u sklopu *Samostana Majke Dobrog Savjeta*.¹⁷ Djelovanje te kuće naslanja se na dugu tradiciju brige sestara za siromahe i beskućnike na tome mjestu, koja je razvijana još od otvaranja samostana. Organizirani rad toga tipa traje više od dvadeset godina. U kući se beskućnicima nudi obrok i odjeća, a nastoji im se pružiti i neke druge oblike pomoći prema prilikama. Takvo djelovanje danas je tim značajnije budući da je sve veći broj osoba koje traže pomoć. U kući se svakodnevno skrbe za između 70 i 80 osoba. Važan segment pomoći je resocijalizacija beskućnika koja se nastoji ostvariti pomoću djelovanja na nekoliko razina, počevši od razine osnovnih potreba, preko duhovne i psihološke pomoći, radne terapije, pronalaženja prikladnih radnih mjesta i vraćanja u matične zajednice. Duhovna pomoć nastoji se ostvarivati u više načina djelovanja, kao što su molitva i kateheze, ali i duhovne obnove i sudjelovanje u hodočašćima. Kroz kuću je dosad prošlo više stotina korisnika, a sestre su uspostavile i dobre kontakte s drugim ustanovama u gradu kako bi što bolje ostvarivale poslanje na tom području.

S obzirom na redovničko djelovanje u evangeliziranju različitih društvenih zbilja kao što je npr. svijet škole, vrtića i jaslja, valja istaknuti da su i u tome pogledu osobito zauzete brojne ženske redovničke zajednice. Ovdje kao primjer ističemo djelovanje *Družbe sestara Presvetog Srca Isusova* u Rijeci,¹⁸ koje kroz nekoliko svojih specifičnih projekata upravo u tome smislu nastavljaju karizmu svoje utemeljiteljice majke Marije Krucifikse Kozulić. Ističu se tako projekti: Ženski učenički Dom Marije Krucifikse Kozulić te dječji vrtić Nazaret

¹⁶ Više o djelovanju *Misionarki ljubavi bl. Majke Terezije* u Zagrebu moguće je pronaći na: www.redovništvo.hr.

¹⁷ Više o djelovanju *Samostana Majke Dobrog Savjeta* vidi na: www.kuca-utocista.org.

¹⁸ Više o djelovanju *Družbe sestara Presvetog Srca Isusova* u Rijeci vidi na: www.sestre-scj.hr.

i jaslice Mima u Rijeci. Te su redovnice zauzete i na brojnim drugim područjima socijalnog apostolata.

6. Kroz djelovanje svjetovnih redova, udruga i pokreta vjernika

Važna djela socijalnog pastoralna organizirano ostvaruju brojni vjernici laici i to u sklopu trećih redova, udruga i pokreta vjernika. Neka od najpoznatijih djela socijalnog zalaganja kršćana, osobito onoga karitativnog, ostvaruju se upravo u okviru tih oblika okupljanja vjernika.

Jedan primjer takva zalaganja prepoznaje se u djelovanju *Prihvatišta za beskućnike »Ruže sv. Franje«* u Rijeci. Taj projekt pokrenut je u ožujku 2007. godine s ciljem pomaganja beskućnicima u vidu njihove resocijalizacije.¹⁹ Projekt provode članovi FRAME (Franjevačke mladeži) i brojni volonteri koji su njega uključeni. Prostor za djelovanje prihvatilišta osigurala je Riječka nadbiskupija, a prostor se nalazi u sklopu crkve sv. Romualda i Svih Svetih u naselju Kozala. Dosad je u prihvatilištu zbrinuto nekoliko stotina beskućnika iz Hrvatske i inozemstva. Cilj djelovanja prihvatilišta nije samo pružanje trenutnog smještaja, prehrane i odjeće za beskućnike koji tamo dođu, već u prvom redu njihova ponovna socijalizacija u društvo. U preko 60% slučajeva ona se uspješno ostvaruje, tj. beskućnicima se pomogne u sređivanju dokumentacije, pronalaženju zaposlenja i trajnog smještaja, a dijelu beskućnika pomaže se i u liječenju od ovisnosti.²⁰ Sve to podrazumijeva široku mrežu različitih aktivnosti koje omogućuju bogat i uspješan rad s beskućnicima, a dio te mreže su kreativne, sportske i glazbene radionice. Neizostavan segment djelovanja je i duhovna podrška beskućnicima, kao i ona zdravstvena i pravna.

Važan primjer koji se, povezano s prethodnim, osobito ističe u pogledu evangelizacije društva s obzirom na važne socijalne teme prepoznaje se u projektu *Ulične svjetiljke* – prvom hrvatskom časopisu o beskućništvu i srodnim društvenim temama.²¹ Danas se može reći da je taj časopis na ulicama nekih naših većih gradova postao prepoznatljivim znakom djelovanja samih beskućnika i onih koji se za njih brinu u smislu osvješćivanja javnosti o pomaganju i brizi društvene zajednice za beskućnike. »Osnovni cilj izlaženja 'Uličnih

¹⁹ Više o tom projektu vidi u: Prihvatište za beskućnike »Ruže sv. Franje« – Mjesno bratstvo Trsat, u: FRANJEVAČKI SVJETOVNI RED TRSAT, *Spomenica, 1861. – 2011.*, Lukevec, 2012., 50.

²⁰ Usp. *Isto*.

²¹ Više o tom projektu vidi u: »Ulične svjetiljke« – Prvi hrvatski časopis o beskućništvu i srodnim društvenim temama, u: FRANJEVAČKI SVJETOVNI RED TRSAT, *Spomenica, 1861. – 2011.*, 50.

svjetiljki' je pomoć beskućnicima u resocijalizaciji te senzibiliziranje javnosti o sve većim problemima socijalno isključivih skupina ljudi u Hrvatskoj (beskućnici, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, obespravljani hrvatski branitelji, bivši zatvorenici i bivši ovisnici, te psihički bolesne odrasle osobe).²² Časopis se financira na bazi samoodrživosti, u što su direktno uključeni i sami beskućnici koji ga prodaju. Suradnici časopisa su volonteri.

Važan primjer socijalnog djelovanja vjernika laika je i projekt *Socijalne samoposluge*. Taj projekt svoje korijene ima u aktivnostima pokrenutim krajem 2010. godine u Rijeci u sklopu akcije »Mladi protiv gladi« pokrenute od strane članova FSR-a (Franjevačkog svjetovnog reda) i FRAME koji su se, među ostalim, angažirali i oko pronalaska načina stalne podjele hrane te higijenskih i kućanskih potrepština za nešto manje od tisuću građana toga grada koji žive s oko 500 kuna državne socijalne pomoći mjesečno.²³ S tom nakanom FSR i FRAMA uputili su i zahtjev gradu Rijeci koji je osigurao prostor za djelovanje. Od tada do danas taj se projekt razvio i raširio u još nekim hrvatskim gradovima, kao što su Zagreb i Vinkovci. Samoposluga djeluje uz pomoć donacija fizičkih i pravnih osoba na osnovu kojih prikupljaju pomoć za najpotrebnije. »Krajnji je cilj smanjenje broja najsiromašnijih građana kojima bi se dolaskom po hranu nastojali pružiti različiti oblici pomoći (pronalazak zaposlenja, rješavanje stambene, zdravstvene, pravne i ostale životne problematike).«²⁴ Aktivnosti u sklopu projekta odvijaju se na volonterskoj bazi.

Sljedeći primjer ističe se u Splitu, a riječ je o udruzi *Zdenac*. Udruga *Zdenac – Zdenac Milosrđa* osnovana je 2003. godine u Splitu na inicijativu redovnice i misionarke Ljilje Lončar, službenice Milosrđa.²⁵ Riječ je o neprofitnoj organizaciji koja svoj rad temelji na kršćanskim vrednotama. Temeljni cilj udruge ogleda se u nastojanju pomaganja najpotrebitijima u Hrvatskoj i u zemljama Trećeg svijeta. Nadahnuće za pokretanje jedne takve udruge predstavlja djelovanje s. Ljilje na jednoj misiji u Ekvadoru, a temeljni cilj bilo je nastojanje uključivanja hrvatskih vjernika u misijsko djelovanje Crkve u okviru Pokreta Misionara Milosrđa. Naziv *Zdenac Milosrđa* motiviran je prisposobom zabilježenom u Evanđelju (usp. Iv 4,4-42) o razgovoru Isusa i Samarijanke tijekom kojega je Isus promijenio život jedne osobe i usmjerio ga prema vječnosti. Kroz taj razgovor život jedne osobe ispunio se živom vodom koja nudi puninu. Oso-

²² *Isto*, 50.

²³ Usp. *Socijalna samoposluga*, u: FRANJEVAČKI SVJETOVNI RED TRSAT, *Spomenica, 1861. – 2011.*, 50.

²⁴ Usp. *Isto*.

²⁵ Više informacija o njihovom djelovanju moguće je pronaći na njihovoj web stranici: www.zdenac.org.

bito važno bilo je iskustvo susreta Samarijanke s bezuvjetnom Božjom ljubavlju i milosrđem. Ostavljeni krčag predstavlja simbol napuštanja starog načina života, a zdenac postaje simbolom neograničenog vrela vode milosti koja život čovjeka nosi prema nebu. Vrlo važno je uočiti činjenicu da zdenac predstavlja, također, i poslanje naviještanja i poziv na obraćenje, što je jasno vidljivo u činu Samarijanke koja odlazi kako bi druge pozvala k zdencu. Iz toga opisa nadahnuća za formiranje udruge postaje jasno da je riječ o nastojanju oko djelovanja usmjerenog potpunom ostvarenju ljudskog života u svim njegovim dimenzijama. Potaknuti tim nadahnućem članovi udruge nastoje biti solidarni s potrebitima u društvu, a osobito s onima najzapostavljenijima. To postaje još važnije danas u svijetu u kojemu se vrijednost čovjeka nerijetko promatra kroz prizmu novca, uspjeha, ugleda i sl. Zbog toga se djelovanje udruge osobito usmjeruje prema potvrđivanju dostojanstva ljudske osobe i obitelji.

Konkretni ciljevi djelovanja te udruge mogu se svrstati pod nekoliko točaka:²⁶

- duhovna izgradnja članova i promicanje kršćanskih vrijednosti u društvu s jakim i jasnim identitetom prožetim kršćanskim poslanjem po smjericama nove evangelizacije. Osposobljavanje laika koji će pristupati svakoj osobi i zajednici po primjeru Isusa iz Nazareta;
- osposobljavanje laika da mogu pratiti suvremena svjetska događanja i utjecati na javno mnijenje iz pozicije obespravljenih;
- promicanje solidarnosti i kršćanske odgovornosti u društvu prema najslabijima i zapostavljenima (usp. Mt 25,40);
- karitativna djela milosrđa u korist najugroženijih u zajednici i svijetu;
- organiziranje radionica i poticanje svakoga pojedinog člana da upozna Sveto pismo, *Katekizam Katoličke Crkve* i katolička moralna načela, da po njima živi te da se u svojem društvenom i poslovnom životu zalaže za ostvarenje tih načela;
- podupiranje, educiranje i organiziranje volontera za rad s ugroženim kategorijama stanovništva; briga za starije i nemoćne osobe, osobe s posebnim potrebama, kao i samohrane roditelje i djecu bez roditelja (druženje, psihološka i praktična pomoć, kao i financijska potpora);
- organiziranje i održavanje javnih tribina, savjetovanja, seminara, radionica, tečajeva, susreta i sl., s ciljem povećanja svijesti o potrebi aktivnog djelovanja laika i kršćanske solidarnosti;

²⁶ Usp. www.zdenac.org.

- organiziranje kreativnih radionica za izradu uporabnih i umjetničkih predmeta s kršćanskom tematikom, s ciljem izgradnje duhovnog zajedništva unutar skupine i obitelji.

Važno je istaknuti da Crkva u Hrvata svoju opredijeljenost za siromašne i potrebite posvjedočuje i kroz djelovanje drugih pokreta, udruga i skupina vjernika laika. U mnogima od njih upravo je kao strukturalna oznaka djelovanja postavljeno djelovanje s onima koji su marginalizirani, za koje se nitko ne brine ili sami nisu u mogućnosti ostvarivati prikladnu skrb za sebe. Opredijeljenost za podršku i pomoć takvim osobama pokreti i udruge vjernika posvjedočuju i u odnosu na materijalne, ali i u odnosu na duhovne potrebe ljudi.²⁷ Važno je, pritom, istaknuti i djelovanje tolikih mladih volontera koji u okviru pokreta, udruga, ali i zajednica mladih u župama, u zajednicama studenata²⁸ ili na drugim razinama ostvaruju brojne karitativne i druge pothvate u službi najsiromašnijih i najpotrebnijih. Takvo se djelovanje na poseban način ostvaruje u pokretima i zajednicama mladih kao što su Pokret salezijanske mladeži,²⁹ Frama,³⁰ Effata – SKAC Palma u Zagrebu,³¹ Mladi Karmela Božanskog Srca Isusova³² i dr. Upravo u takvim pokretima i zajednicama mnogi mladi kao volonteri, kroz određenu karizmu, ostvaruju i brojne aktivnosti skrbi za najugroženije i najpotrebitije.

7. Posebni primjeri opredijeljenosti za najpotrebitije

Skrb za najpotrebitije ne odnosi se samo na pomoć u materijalnom i duhovnom smislu, već se na sasvim poseban način ostvaruje i u odnosu na osobe koje se nalaze u posebnim životnim situacijama kao što su umirući, psihički oboljeli, ovisnici, žene i djeca žrtve obiteljskog nasilja, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, nerođeni i dr. U tome pogledu Crkva u Hrvatskoj dimenziju socijalnog pastorala ostvaruje kroz djelovanje nekih, mogli bismo reći, posebnijih ustanova, ali i kroz djelovanje redovnika i redovnica te nekih udruga i

²⁷ Tako je npr. u sama polazišta djelovanja Katoličke laičke organizacije Marijina Legija postavljena duhovna podrška i pomoć starima, napuštenima ili osobama za koje se nema tko brinuti. Više o tome vidi u: CONCILIUM LÉGIONIS MARIAE, *Službeni priručnik Marijine Legije*, Zagreb, 2011., 271–302.

²⁸ Jedan od brojnih primjera zalaganja studenata je i akcija *Za osmjeh tvoj*, koja je u Rijeci provedena krajem 2013. godine s ciljem angažiranja studenata i mladih u pomaganju najpotrebnijima. Usp. *Studenti pomažu*. »Za osmjeh tvoj«, u: *Zvona*, 52 (2014.) 1, 9.

²⁹ Više vidi na: www.salezijanskamladez.com.

³⁰ Više vidi na: www.frama-portal.hr.

³¹ Više vidi na: www.skac.hr.

³² Više vidi na: www.mladi.karmelbsi.hr.

zajednica koje su se posvetile upravo takvu načinu djelovanja. U tome smislu ovdje ističemo neke primjere.

Među ostalim aktivnostima kojima su se, u suradnji s mjesnim Crkvama, posvetile neke redovničke zajednice u našoj domovini osobito su se istaknule one koje brinu za nezbrinutu djecu, za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji te za starije i nemoćne osobe. *Sestre karmelićanke Božanskog Srca Isusova* u brizi za starije i nemoćne osobito se ističu preko djelovanja njihova doma za takve osobe. U skrbi za nezbrinutu djecu te redovnice osobito su se istaknule otvaranjem dviju kuća, kuće sv. Josipa i sv. Terezije, u kojima se brinu za nezbrinutu djecu.³³

Među primjerima sličnog zauzimanja možemo istaknuti *Dom »sv. Ana«* – tj. *Caritasov Dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja Rijeka*. Ta ustanova započela je s radom 26. srpnja 1993. godine.³⁴ Rad se razvijao u suradnji s austrijskim Caritasom, velikim podupirateljem toga projekta. U početku se u Domu pružala pomoć i ženama koje su umaknule pred ratnim stradanjima, a prvotna mu je namjena pomoć i zaštita žena i djece žrtava nasilja u obitelji. Danas on djeluje kao sigurna kuća s takvom namjerom. Ustanova funkcionira kao multikonfesionalna, multikulturalna i multietnička zajednica te na taj način pridonosi razvitku i ekumenskog i međureligijskog dijaloga.³⁵ Budući da je ta ustanova posvećena radu s osobama koje se nalaze u izuzetno teškim prilikama i k tomu i pred neizvjesnom budućnošću, vrlo je važna suradnja s drugim društvenim i crkvenim institucijama a koja se uspješno ostvaruje.

Osobito razvijen način skrbi za nerođene i pomoći samohranim majkama ostvaruje *Betlehem – Udruga za promicanje dostojanstva ljudskog života i obrane nerođenog djeteta*, koja djeluje u nekoliko naših gradova.³⁶

Briga za pomoć ovisnicima ostvaruje se na različite načine, negdje savjetovanjem i radom Caritasa,³⁷ ponegdje je ostvaruju zauzetiji svećenici i vjernici laici, a na poseban se način ostvaruje kroz djelovanje zajednice *Cenacolo*.³⁸

U odnosu na djelovanje s umirućima i psihički oboljelima ističe se nekoliko ustanova i zajednica koje su se do danas u tim područjima djelovanja posebice profilirale. S obzirom na palijativnu skrb i na djelovanje s umirućima, ovdje u prvom redu mislimo na *Hospicij Marija Krucifiksa Kozulić* u Rijeci.³⁹ U

³³ Više o njihovom djelovanju više vidi na: www.domovikarmelbsi.com.

³⁴ Usp. *Caritasov Dom za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja Rijeka. Od 1993. do 2008.*, Rijeka, 2008., 13.

³⁵ Usp. *Isto*, 14.

³⁶ Više o djelovanju te udruge vidi na: www.stopabortus.com.

³⁷ Usp. Milan ŠPEHAR, *Caritas*, 378–379.

³⁸ Više o njihovom djelovanju vidi na: www.zajednicacenacolo.hr.

³⁹ Više o djelovanju te ustanove vidi u: Ivan DEVČIĆ, *Naš riječki hospicij*, u: *Riječki hospicij – Ustanova za palijativnu skrb – hospicij »Marija K. Kozulić«*, Rijeka, 2012., 4–5 (brošura);

palijativnoj skrbi ističu se i neke redovničke zajednice, kao i udruge vjernika laika i svjetovni redovi. U Zagrebu djeluje *Grupa za palijativnu skrb Franjevačkog svjetovnog reda Kaptol*.⁴⁰ S vremenom se kroz njihov rad pokazala potreba za sastajanjem onkoloških bolesnika pa je formirana *Grupa za podršku osobama s onkološkim oboljenjem Ruže sv. Elizabete*.⁴¹ Kao dodatna aktivnost, u cilju skrbi za starije članove zajednice organizira se program vježba pod nazivom *Rekreacija 60+*.⁴² Marijine sestre čudotvorne medaljice, zajedno sa suradnicima, osobito se ističu u palijativnoj skrbi u Osijeku kroz djelovanje Katoličke udruge *Veronikin rubac*.⁴³

U skrbi za psihički oboljele osobe treba osobito istaknuti djelovanje bolnice sv. Rafaela u Strmcu kod Nove Gradiške, koju su izgradili i koju vode redovnici *Milosrdne braće sv. Ivana od Boga*.⁴⁴ Pored te ustanove u tom segmentu djelovanja ističe se i rad crkvenih obiteljskih savjetovališta,⁴⁵ centara za duhovnu pomoć i dr., u sklopu kojih se skrbi i o psihički oboljelima.

Zaključne misli

Na osnovi svega iznesenoga u ovom radu možemo ustvrditi na se u Republici Hrvatskoj ostvaruju različita djela socijalnog pastoralna putem kojega naša domovinska Crkva pokazuje vlastito opredjeljenje za siromašne i potrebite. Ta djela ostvaruju se bilo u konkretnim karitativnim i drugim oblicima pomoći najpotrebnijima bilo evangelizacijom društvenih i kulturnih zbilja. Opseg i razina skrbi variraju ovisno o konkretnim potrebama ljudi, ali i konkretnim

Otvorenje hospicija »Marija Krucifiksa Kozulić«, u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, 14 (2013.) 1, 23–24; Nikola VRANJEŠ, Cjeloviti pastoral bolesnika i zdravstvenih djelatnika, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3/4, 360–361.

⁴⁰ Usp. Grupa za palijativnu skrb Franjevačkog svjetovnog reda Kaptol, Zagreb, u: Veljko ĐORĐEVIĆ – Marijana BRAŠ – Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb. Mostovi nade i čovječnosti*, Zagreb, 2012., 75.

⁴¹ Usp. Grupa za podršku osobama s onkološkim oboljenjem »Ruže sv. Elizabete«, u: Veljko ĐORĐEVIĆ – Marijana BRAŠ – Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb. Mostovi nade i čovječnosti*, 76.

⁴² Usp. Rekreacija 60+, u: Veljko ĐORĐEVIĆ – Marijana BRAŠ – Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb. Mostovi nade i čovječnosti*, 76.

⁴³ Usp. Katolička udruga »Veronikin rubac« Osijek, u: Veljko ĐORĐEVIĆ – Marijana BRAŠ – Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb. Mostovi nade i čovječnosti*, 78–79.

⁴⁴ Bolnički red Milosrdne braće sv. Ivana od Boga imao je bolnicu u Zagrebu, na Trgu bana Josipa Jelačića, sve do 1918. godine. Od nje je ostala samo kapelica Ranjenoga Isusa. Milosrdna braća djelovala su i u Zadru. U Hrvatsku su se vratili 2006. godine te u dogovoru s požeškim biskupom Antunom Škvorčevićem uspostavili svoju Provinciju sv. Ambrozija. U Strmcu pokraj Nove Gradiške otvorili su 29. svibnja 2011. godine psihijatrijsku bolnicu sv. Rafaela.

⁴⁵ Usp. Milan ŠPEHAR, *Caritas*, 377.

moogućnostima crkvene zajednice. Vrste i mogućnosti djelovanja u području socijalnog pastoralata brojne su i raznolike. No, u tome se pogledu još puno toga može i treba činiti, a primjeri koje smo istaknuli u ovom radu mogu poslužiti kao dobar poticaj.

Valja, k tomu, zaključiti i to da bi primjeri i djela socijalnog pastoralata, od kojih smo u ovom radu spomenuli i obradili samo ona poznatija, trebala biti puno više vrednovana i u crkvenoj i u društvenoj javnosti. Jasno, ne radi se ovdje o tome da Crkva samu sebe hvali zbog vlastita socijalnog zalaganja, već se radi o potrebi da u vrijeme sveprisutna društvenog, često zlonamjernog, kritizerstva prema Crkvi ta ista Crkva u sebi bude što svjesnija vrijednosti i mogućnosti svojega socijalnog zalaganja, a da društvena zajednica sve više spoznaje narav i motivacije crkvenoga socijalnog djelovanja. Nije li upravo to jedna od temeljnih potreba s obzirom na odnos Crkve prema društvu u Hrvatskoj danas, kao i s obzirom na percepciju Crkve u hrvatskoj javnosti? Uvjereni da na to pitanje možemo dati potvrdan odgovor zaključujemo, također, da su upravo djela socijalnog pastoralata jedan od najvažnijih putova evangelizacije društva i njegovih zbilja, upravo po uzoru na Isusa koji je sva svoja djela dobrotvornosti i pomoći bližnjima činio u vidu navješćaja Oca i njegova Kraljevstva.

Summary

CROATIAN EXAMPLES OF THE OPTION FOR THE POOR: SOCIAL PASTORAL ACTIVITY

Nikola VRANJEŠ
Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Theology in Rijeka – Dislocated Studies
Omladinska 1, HR – 51 000 Rijeka
nickvranjes@yahoo.com

Social pastoral activity should always be the paradigm of times for the Church. In that sense, pope Francis is a special example and incentive for the Church today. The Church in Croatia is trying to meet the challenge of social pastoral activity in various ways. On various levels of the Church, starting from the Croatian Bishops' Conference to parish communities, there are many projects which include elements of social pastoral activity. This, as well as any other segment of ecclesial activity needs to be advanced. However, it is also important to make a note of what has been done already and what is being done, in order to properly evaluate it and use it even better as an incentive and inspiration for further activity. This article, though not attempting to

Nikola VRANJEŠ, *Hrvatski primjeri opredjeljenja za siromašne: socijalni pastoral*

give an exhaustive overview, takes precisely such an approach to the theme of social pastoral activity. The author's goal is to take a look at some more important examples, models, and ways of realising social pastoral activity in Croatia today and to study them in theological-pastoral sense. Apart from that, the author wishes to point out the essential dimensions of social advocacy of the Church, which demonstrates the width and richness of its engagement for the needs of the poorest and those who are most vulnerable.

Keywords: *Church, social pastoral activity, poverty, parish, example, incentive.*